

ΑΥΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ “ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 100+”

Με δύο σημαντικές εκδηλώσεις ολοκληρώθηκε η έκθεση “Θεσσαλονίκη 100+. Αρχιτεκτονική και πόλη. Εκμοντερνισμοί και προσαρμογές», η οποία πραγματοποιήθηκε από τις 9 Δεκεμβρίου 2012 έως τις 31 Ιανουαρίου 2013, στο κτίριο Β΄ του Μεγάρου Μουσικής Θεσσαλονίκης.

Την Τρίτη 29 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της έκθεσης, ημερίδα με θέμα “η Θεσσαλονίκη στα αρχεία”. Τις εργασίες της ημερίδας παρακολούθησε ο υπουργός ΠΕΚΑ Ευάγγελος Λιβιεράτος, ο οποίος, προηγουμένως, είχε ξεναγηθεί στην έκθεση. Μιλώντας στην ημερίδα, προανήγγειλε τη συνεργασία του ΥΠΕΚΑ με το ΤΕΕ/ΤΚΜ και το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ, προκειμένου η έκθεση “Θεσσαλονίκη 100+” να γίνει μόνιμη κι ενδεχομένως ν’ αποτελέσει τον πυρήνα ενός μουσείου αρχιτεκτονικής στην πόλη. Παράλληλα, ανακοίνωσε ότι η δομή του Εθνικού Κέντρου Χαρτών και Χαρτογραφικής Κληρονομιάς – Εθνική Χαρτοθήκη, μετά από πολυετή περιπέτεια -ξεκίνησε το 1997 και διέτρεχε κίνδυνο κατάργησης- ενσωματώνεται ως αυτοτελές τμήμα με έδρα τη Θεσσαλονίκη στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και συγκεκριμένα στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας. Ο νόμος για το ΕΚΕΧΑΚ -στο εξής γνωστό ως Αρχείο Χαρτογραφικής Κληρονομιάς (ΑΧΑΚ)- εκδόθηκε προ ολίγων ημερών και ήδη οι αρμόδιες υπηρεσίες των Γενικών Αρχείων του Κράτους οργανώνουν το πώς θα λειτουργήσει το αυτοτελές αυτό τμήμα. Αναφερόμενος γενικότερα στα αρχεία, ο κ. Λιβιεράτος επισήμανε ότι ο 21ος αιώνας θα είναι αυτός της “ψηφιακότητας”, όχι ως τεχνοκρατικού στοιχείου, αλλά ως εργαλείου. “Με τα νέα αυτά εργαλεία πρέπει να πείσουμε την εξουσία ότι τα αρχεία είναι ζωντανά”, είπε χαρακτηριστικά και πρόσθεσε ότι η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η οποία με την ενθάρρυνση της “παπαγαλίας” αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα της Ελλάδας, “θα πρέπει να ξαναμάθει τα αρχεία”.

Τη συνεργασία και τη στήριξη όλων των εμπλεκόμενων φορέων, ώστε η έκθεση “Θεσσαλονίκη 100+”, να περιοδεύσει εντός και εκτός ελληνικής επικράτειας και η πόλη να γίνει ευρύτερα γνωστή, ζήτησε ο πρόεδρος του ΤΕΕ/ΤΚΜ, Τάσος Κονακλίδης, απευθυνόμενος στον υπουργό ΠΕΚΑ και τους παρευρισκόμενους εκπροσώ-

πους του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ και των φορέων. “Αυτή η έκθεση πρέπει να ταξιδέψει για να επιδείξουμε την πόλη μας, να φέρουμε την ιστορία της κοντά σε όσους κάτι θυμούνται από όσα έμαθαν, κάπως ενδιαφέρονται, κάτι ψυχανεμίζονται ή την αγνοούν παντελώς. Και βεβαίως να απαντήσουμε στο υπάρχον ερευνητικό ενδιαφέρον και να προσελκύσουμε νέο”, σημείωσε ο κ. Κονακλίδης και πρόσθεσε: “χρησιμοποιήστε επίσης τη βοήθεια και τη συνεργασία σας για να ξαναστήσουμε κάποια στιγμή, την έκθεση στην πόλη μας”. Κατά τον χαιρετισμό του, ευχαρίστησε για τη συνεργασία τους εκπροσώπους του υπουργείου ΠΕΚΑ (που χρηματοδότησε την έκθεση), του δήμου Θεσσαλονίκης (για την

οικονομική συμβολή), της Περιφέρειας κεντρικής Μακεδονίας (για τη συνεργασία στις παράλληλες εκδηλώσεις), του Οργανισμού Μεγάρου Μουσικής (για τη φιλοξενία, τη συνεργασία και υποστήριξη, τους χορηγούς (Τράπεζα Αττικής, J&P ΑΒΑΞ, Εταιρεία Τεχνικών Έργων Θεσσαλονίκης, Ελληνική Εταιρία Γρανιτών) και τους χορηγούς επικοινωνίας (ΕΤ3 και Αγγελιοφόρο). Επίσης, τους συνδιοργανωτές της έκθεσης -το Τμήμα Αρχιτεκτόνων και το Διαπανεπιστημιακό Μεταπτυχιακό Μουσειολογίας- τον εμπνευστή και επιμελητή της, Νίκο Καλογήρου κι όλη την ομάδα που εργάστηκε γι’ αυτή.

Την μνήμη προσπαθώ να περισώσω

Στο ιστορικό της ίδρυσης των πρώτων αρχιτεκτονικών αρχείων και τις ανάγκες που την δημιούργησαν, αναφέρθηκε η Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, αρχιτέκτων, ομότιμη καθηγήτρια Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, υπεύθυνη Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη. Στην αρχή της ομιλίας της παραδέχθηκε την αναγκαιότητα ψηφιοποίησης των αρχείων αλλά τόνισε με έμφαση: “το χάιδεμα του χαρτιού κι η αγωνία αν έχει πατήσει βαθιά το μολύβι στο αρχείο, είναι μία μαγεία που δεν μεταφέρεται στον ψηφιακό κόσμο”. Αμέσως μετά εκτίμησε ότι “η τύχη αρχιτεκτονικών αρχείων, είτε ιδιωτικών είτε κρατικών, είναι θλιβερή” και διαπίστωσε “πρόβλημα διαχείρισης και διάθεσης των ιδιωτικών αρχείων”. Ακολούθησε περιγραφή της ελληνικής πραγματικότητας, πάντοτε σε σχέση με τα αρχιτεκτονικά αρχεία και τα αρχεία της αρχιτεκτονικής, από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι τις μέρες μας, με εστίαση στην ίδρυση και λειτουργία των Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτε-

κτονικής του Μουσείου Μπενάκη. Η κ. Καρδαμίτση - Αδάμη έκανε μια σύντομη αναφορά στα αρχεία που εναπόκεινται σ’ αυτό, λέγοντας ότι 18 χρόνια μετά την ίδρυσή τους, φιλοξενούν πάνω από 100 αρχεία, ενώ στόχος παραμένει να παρέχουν βοήθεια προς τους ερευνητές. Ολοκλήρωσε την ομιλία της με παραδείγματα από βιωμένες εμπειρίες που προέρχονται πάντα μέσα από τα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής.

Ιστορίες Αρχείων

«Η λέξη αρχείο σήμαινε την έδρα του Άρχοντα, όπου φυλάσσονταν όλα τα επίσημα έγγραφα της διοίκησης και ερμηνεύονταν από την αυθεντία του Άρχοντα. Η στενή σχέση των εννοιών μεταξύ τους δείχνει ότι τα αρχεία είναι δύναμη, υπηρετούν την εξουσία, αλλά σίγουρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν με διάφορους τρόπους ώστε να εξυπηρετούν αντιδιαμετρικούς σκοπούς και βλέψεις, επιτρέποντας διαφορετικές ερμηνείες», τόνισε η Αλέκα Καραδήμου - Γερόλυμπος, καθηγήτρια Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ. Παρουσίασε, εν συντομία, δύο τύπους αρχειακών ντοκουμέντων με εξαιρετική σημασία για την χάραξη της πόλης αλλά και την διαμόρφωση πολυδιάστατων πολιτικών: Το κτηματολόγιο και τα κάθε μορφής πολεοδομικά σχέδια. Αμέσως μετά επιχείρησε μια πειραματική εξιστόρηση της ανάπτυξης του ανατολικού προαστίου της Θεσσαλονίκης, μέσα από σχέδια που βρέθηκαν σε μια μεγάλη ποικιλία αρχείων. «Μεταξύ των πολλών ερωτημάτων που προκύπτουν, διερευνάται, μέσα από το αρχείο των μεταβιβάσεων, η δραστηριοποίηση ιδιωτών της οικονομικής ελίτ

ΑΥΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ “ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 100+”

της πόλης και η εμπλοκή τους στο σχεδιασμό των επεκτάσεων της πόλης, ώστε να προκύψουν περιβάλλοντα που προσιδιάζουν καλύτερα στις απαιτήσεις για απόδοση της επένδυσής τους», κατέληξε.

Εκατοντάδες ενδιαφέρουσες εγγραφές στο πολεοδομικό αρχείο Θεσσαλονίκης

Περίπου 200 πολύτιμες εγγραφές από παλιές και νεότερες μελέτες, έρευνες και προτάσεις σχετικές με πολεοδομικά, αναπτυξιακά και κυκλοφοριακά ζητήματα του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης και της ευρύτερης περιοχής, βρίσκονται καταχωρημένα στη βάση δεδομένων του Πολεοδομικού Αρχείου Θεσσαλονίκης (ΠΑΘ), όπως επισήμανε η εκπρόσωπος του φορέα, Αθηνά Βιτοπούλου, Δρ. αρχιτέκτων – πολεοδόμος. Ταυτόχρονα, βρίσκεται σε εξέλιξη η καταχώρηση περίπου 50 ακόμη τεκμηρίων, φυσικής ή ψηφιακής μορφής, καθώς και σχεδόν 300 χαρτών και σχεδίων, από τα οποία τα μισά περίπου έχουν καταχωρηθεί, αλλά μόνο 50 έχουν ψηφιοποιηθεί. Ο πλούτος του αρχείου είναι μεγάλος, αλλά πόσο δελεαστικός ακούγεται στους μη μυημένους; «Είναι αναπόφευκτη η εικόνα που έρχεται στους περισσότερους [...] όταν ακούμε τη λέξη “αρχεία” [...] Στοιβές από σκονισμένους φακέλους και κούτες, κιτρινωμένα βιβλία, χαρτιά και έγγραφα. Και ως ένα βαθμό όντως αυτή είναι η εικόνα που παρουσιάζουν τα αρχεία, τουλάχιστον τα ανενεργά/ιστορικά αρχεία [...], ακόμη και στη σημερινή ψηφιακή εποχή», σημείωσε η Δρ. Βιτοπούλου. Ειδικά στην Ελλάδα, μεγάλο τμήμα των ανενεργών αρχείων σκουπίζεται από πυρκαγιές ή πλημμύρες, ή δεν πετάγονταν, βρίσκονταν στοιβαγμένα και παρατημένα μέσα σε αποθήκες όπου τα κατέτρωγαν η υγρασία και η λήθη. “Θυμάμαι την κ. Γερόλυμπου να περιγράφει πως, όταν δούλευε το διδακτορικό της στις αρχές της δεκαετίας του '80, είχε ανακαλύψει τα αρχεία σχετικά με την επιχείρηση ανοικοδόμησης της πόλης μετά την πυρκαγιά του 1917 ξεχασμένα σε κάποιο σκοτεινό υπόγειο της οδού Ταντάλου [...] σε ένα υπόγειο γεμάτο σκόνη και κατσαρίδες”, πρόσθεσε. Καταλήγοντας, η Δρ. Βιτοπούλου υπογράμμισε την ανάγκη ψηφιοποίησης των συλλογών αρχείων, αλλά και τον φόβο που προκαλεί το γεγονός ότι κάποιες προσπάθειες σχετικές με τα αρχεία μένουν ημιτελείς, κυρίως λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και, κατ' επέκταση, ανεπάρκειας προσωπικού.

“Θησαυρός” Μνήμης στο Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης

Τεκμήρια σπάνιων γκραβούρων του 16ου-19ου αιώνα. Χιλιάδες αποτυπώσεις από φωτογραφίες, καρτ ποστάλ και αφίσες εκδηλώσεων των αρχών του 20ού αιώνα. Εφημερίδες περασμένων δεκαετιών. Αυτά είναι, μερικά μόνο, από τα χιλιάδες πολύτιμα τεκμήρια, που περιλαμβάνονται στα αρχεία του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης (ΚΙΘ), στα οποία αναφέρθηκε κατά την εισήγησή του ο υπεύθυνος αρχείων ΚΙΘ, Ανέστης Στεφανίδης. Αναλυτικότερα, το Δημοτικό Αρχείο Θεσσαλονίκης περιλαμβάνει τεκμήρια κυρίως από το 1920 και εντεύθεν, λόγω της μεγάλης πυρκαγιάς του 1917 που κατέστρεψε και το Δημαρχιακό Μέγαρο της πόλης. Το Δημοτικό Αρχείο διαχωρίζεται στα επιμέρους αρχεία των διαφόρων υπηρεσιών και τα έγγραφα του, πλην της καθημερινής διαχείρισης των υπηρεσιών του Δήμου Θεσσαλονίκης, πραγματεύονται πολλά θέματα: μεταξύ άλλων, ζητήματα πολεοδομικά, ρυμοτομίας, απαλλοτριώσεων, ανάπλασης χώρων, ζητήματα που έχουν σχέση με την έλευση προσφύγων, την κοινωνική πρόνοια, τα συσσίτια, τη νοσηλεία απόρων, θέματα της εθναϊκής κοινότητας και ζητήματα οικονομικά, δημοτικών φόρων, τέλη, προμήθειες ειδών και θέματα πολιτισμού κτλ. “Μέσα από το Δημοτικό Αρχείο ουσιαστικά παρουσιάζεται μια ολόκληρη πόλη, η Θεσσαλονίκη, κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα”, σημείωσε ο κ. Στεφανίδης. Το Αρχείο των Ιδιωτικών Συλλογών περιλαμβάνει διαφόρων ειδών τεκμήρια (έγγραφα, φωτογραφίες, χάρτες, έντυπα, κ.α.), που αφορούν στη κοινωνική δραστηριότητα Θεσσαλονικέων [...] όπως των: Ιωάννη Σταθάκη δικηγόρου – πολιτικού, Τάκη Γερμανού – καθηγητού γεωπονίας, Μαργέτη Γεωργίου – αντιστασιακού με δράση την περίοδο της κατοχής, Ελί Μοδιάνο σημαντικού αρχιτέκτονα της πόλης, της οικογένειας Μαύρου – εμπορικές επιχειρήσεις, Τάκη Σιμόπουλου – συγγραφέα και πολλών άλλων. Τα Αρχεία Φωτογραφιών και Καρτ-ποστάλ περιλαμβάνουν χιλιάδες αποτυπώσεις της πόλης κυρίως των αρχών του 20ου αιώνα. Δημιουργήθηκαν κυρίως λόγω της διαβίωσης στη Θεσσαλονίκη κατά τη διάρκεια του α' παγκοσμίου πολέμου εκατοντάδων χιλιάδων ξένων στρατιωτών. Το Αρχείο Χαρτών περιλαμβάνει 160 τεκμήρια κυρίως σπάνιων γκραβούρων των 16ου-19ου αιώνα. Το Αρχείο Εφημερίδων περιλαμβάνει δύο σειρές εφημερίδων της Θεσσαλονίκης, των Μακεδονικών Νέων (1924-1934) και του Ελληνικού Βορρά (1970-1980) καθώς και χιλιάδες μεμονωμένα φύλλα όλων σχεδόν των εφημερίδων που εκδόθηκαν στη Θεσσαλονίκη κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Το Αρχείο Αφίσων περιλαμβάνει χιλιάδες

τεκμήρια εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν στη Θεσσαλονίκη τις τελευταίες δεκαετίες. Τα προηγούμενα χρόνια, ο Δήμος Θεσσαλονίκης πραγματοποίησε ένα σημαντικό πρόγραμμα ψηφιοποίησης τεκμηρίων, τα οποία είναι ελεύθερα διαθέσιμα στην ιστοσελίδα (<http://culture.thessaloniki.gr/>)

Συμμοριόπληκτοι, Ανταρτόπληκτοι και Βομβόπληκτοι...

Την ιστορική αξία του αρχείου της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών Θεσσαλονίκης από το 1932 έως το 1973 παρουσίασε η διευθύντρια του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους, Τριανταφυλλιά Κουρτούμη. Ιδιαίτερη αναφορά έκανε στις αρχιτεκτονικές μελέτες της ευαίσθητης χρονικής περιόδου των πολιτικοκοινωνικών αναταραχών του εμφυλίου πολέμου (1945-1949). Όπως είπε, ο τρόπος επίλυσης κρίσιμων ιστορικά προβλημάτων επηρέασε την εξέλιξη και ανάπτυξη του αρχιτεκτονικού τοπίου της Θεσσαλονίκης, δίνοντας ώθηση και στην εθνική οικονομία του τόπου. Η κ. Κουρτούμη παρουσίασε έγγραφα του υπουργείου Ανοικοδομήσεως αναφορικά με:

- δημιουργία αγροτικών και αστικών πυρήνων προς εγκατάσταση των «συμμοριόπληκτων» ή «ανταρτόπληκτων»
 - οικοδομικές κατασκευές και νέους οικισμούς εκεί που άφησε καταστροφές ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος ιδιαίτερα για τους «βομβόπληκτους». Επίσης κατασκευές και επιδιορθώσεις καταφυγίων της πόλης
 - νεότερα οικοδομικά κατασκευαστικά έργα στην πόλη, όπως ανάπλαση αεροδρομίων, επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων της Δ.Ε.Θ., νέα σχολικά κτήρια, ναοί, δρόμοι, γέφυρες
- «Η επιστροφή στο αρχείο της ΔΤΥΝΘ δεν αποτελεί απλά την ευκαιρία αναγνώρισης και αποκάλυψης αδημοσίετου και πρωτογενούς υλικού, που θα βρίσκαμε εκεί ή κάπου αλλού ούτως ή άλλως. Είναι κυρίως μια προσπάθεια κατανόησης των διαδικασιών κατασκευής και των λογικών οργάνωσης των ιδίων των αρχείων, που ενδέχεται να συναντήσει η έρευνα. Ακόμα περισσότερο αποτελεί μια προοπτική επαναδιαπραγμάτευσης της ιστοριογραφικής προσέγγισης και αφήγησης μέσα από την συνθήκη του αρχείου», κατέληξε.

“Τόπος και Νεωτερικότητα”

Την Δευτέρα 21 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε -επίσης στο πλαίσιο της έκθεσης- ημερίδα με θέμα: “Τόπος και Νεωτερικότητα: Η αρχιτεκτονική του εκσυγχρονισμού στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη”. Κατά τη διάρκεια των εργασιών της, τονίστηκε ότι η Θεσσαλονίκη αποτέλεσε αφετηρία και πεδίο δοκιμαστικής εφαρμογής

νέων τάσεων αρχιτεκτονικής με την δράση δημόσιων λειτουργιών. Οι εισηγητές υπογράμμισαν ότι η Θεσσαλονίκη διαθέτει τη καλύτερη συλλογή δημοσίων κτιρίων των τελευταίων 100 ετών στην Ελλάδα, ενώ έγινε ιδιαίτερη αναφορά στην ιδιόμορφη σχέση της πόλης με την Αθήνα, σε αρχιτεκτονικό επίπεδο. Σύμφωνα με τους ομιλητές, η πρωτεύουσα έχει σχεδιαστεί ως μία νεοκλασική πόλη, σε αντίθεση με τη Θεσσαλονίκη που εμφανίζει μια διαρκή αστική λειτουργία. Προηγήθηκαν τα εγκαίνια της έκθεσης εργασιών του εργαστηρίου με τίτλο "Σχεδιάζοντας το Φανταστικό μέλλον", που ξεκίνησε στους χώρους του Μεγάρου από τις 9 έως τις 20 Ιανουαρίου.

Κηρύσσοντας την έναρξη των εργασιών της ημερίδας, ο πρόεδρος του ΤΕΕ/ΤΚΜ Τάσος Κονακλίδης δεν έκρυψε την ικανοποίησή του για την δουλειά που έκαναν οι νέοι αρχιτέκτονες «σχεδιάζοντας το φανταστικό μέλλον». «Οι νέοι φαίνεται πως θα είναι αυτοί που θα δώσουν ώθηση στην πατρίδα μας. Αν κρίνω από την εργασία των νέων αρχιτεκτόνων και την όρεξή τους για δουλειά, τότε θεωρώ ότι το μέλλον της Ελλάδας θα είναι λαμπρό», τόνισε χαρακτηριστικά. Ο κ. Κονακλίδης ευχαρίστησε θερμά τόσο τον πρόεδρο της Μόνιμης Επιτροπής Αρχιτεκτονικών Θεμάτων του ΤΕΕ/ΤΚΜ Δημήτρη Σιμώνη, όσο και τον πρωτεργάτη της Έκθεσης, Νίκο Καλογήρου, για το έργο που έχουν επιτελέσει στην έκθεση «Θεσσαλονίκη 100+». Από την πλευρά του ο πρόεδρος του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ Γιώργος Παπακώστας χαρακτήρισε «μείζον γεγονός πολιτισμού» την έκθεση.

Αθήνα - Θεσσαλονίκη, μετ' επιστροφής

Ο καθηγητής Αρχιτεκτονικής στο Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Παναγιώτης Τουρνικιώτης τόνισε στην εισήγησή του ότι η Θεσσαλονίκη «συναντά» την Αθήνα, στην πορεία του νεοελληνικού κράτους με μια διαφορά περίπου 80 χρόνων. Η συγκεκριμένη διαφορά αντανακλάται τόσο στη σχέση των δύο πόλεων με την ευρύτερη παράδοση όσο και στη σχέση τους με τις νεωτερικές αναζητήσεις. «Τα κέντρα των δύο πόλεων σχεδιάζονται εκ νέου μετά από μία μεγάλη καταστροφή. Η Αθήνα καταστρέφεται κατά τη διάρκεια του αγώνα της ανεξαρτησίας και η Θεσσαλονίκη από την πυρκαγιά του 1917. Η Αθήνα ορίζεται ως πρωτεύουσα με στόχο μία ολοκλήρωση του ιστορικού αφηγήματος της αναγέννησης της αρχαίας Ελλάδας με πολιτικό και πολιτισμικό επιχείρημα και σχεδιάζεται να ενοσωματώσει αυτόν τον ρόλο με τα χέρια και το πνεύμα της Γερμανικής πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής αισθητικής», τόνισε. Από την άλλη πλευρά, η Θεσσαλονίκη «πατά» πάνω στο πλούσιο Βυζαντινό της παρελθόν και συμπληρώνει την αρχαία ιστορία της Αθήνας. «Αυτός άλλωστε είναι ο ρόλος της ως συμπρωτεύουσα», είπε. Ο κ. Τουρνικιώτης χαρακτήρισε «λυτρωτικό έργο» την πυρκαγιά του 1917 καθώς έφερε το κέντρο της Θεσσαλονίκης «στα ίσα» με εκείνο των Αθηνών του 1830 και πλέον οι αρχιτέκτονες μπορούσαν να «κατασκευάσουν το παρελθόν σχεδόν ανενόχλητοι». «Η Θεσσαλονίκη έγινε η πρωτεύουσα του βορρά και η Ελλάδα πέρασε από τον αρχαίο στον Βυζαντινό κόσμο, όπως περνά από την μία πόλη στην άλλη. Δεν μπορεί να υπάρχει Ελλάδα με μόνη πόλη την Αθήνα», υπογράμμισε χαρακτηριστικά.

Τέλος, ο καθηγητής αναφέρθηκε στην βορειοελλαδική αρχιτεκτονική παράδοση, η οποία αν και διαφέρει, λειτουργεί συμπληρωματικά με εκείνη της νότιας Ελλάδας.

Η Θεσσαλονίκη ως αρχιτεκτονική αφετηρία

«Η Θεσσαλονίκη είναι διεθνώς διάσημη για τα εξαιρετικά Βυζαντινά μνημεία της, που καλύπτουν μια περίοδο τουλάχιστον εννέα αιώνων. Στο στενό τοπίο της Νεοελληνικής αρχιτεκτονικής, όμως, στο οποίο η Βόρεια Ελλάδα εντάσσεται το 1912, η θέση της είναι διαφορετική. Δεν έχει καμία διεθνή σημασία, με ευκολία όμως και χωρίς υπερβολή, μπορεί κανείς να πει ότι αποκτά σταδιακά κεντρικό ρόλο στην ελληνική αρχιτεκτονική, με την εφαρμογή του σχεδίου Hebrard, την ανέγερση μεγάλου αριθμού σημαντικών δημόσιων κτιρίων και την βαθμιαία ανάληψη πρωταγωνιστικού ρόλου στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση», τόνισε στην εισήγησή του ο καθηγητής του τμήματος Αρχιτεκτόνων του πανεπιστημίου Πατρών Γιώργος Πανέτσος. Υπογράμμισε ότι μεγάλο μέρος των δημοσίων κτιρίων της Θεσσαλονίκης είναι έργο Αθηναίων αρχιτεκτόνων, που συνδέθηκαν ή όχι με την πόλη. Σε δύο κορυφαίες περιπτώσεις, του Δημήτρη Πικιώνη προπολεμικά και του Νίκου Βαλασμάκη μεταπολεμικά, η Θεσσαλονίκη είναι ένας τόπος μεταστροφής και καμπίς στη σταδιοδρομία τους, αφετηρία του μεταγενέστερου έργου τους, που συνιστά τον πυρήνα των δύο βασικών τάσεων της ελληνικής αρχιτεκτονικής των τελευταίων 70 ή 80 ετών, της ελληνοκεντρικής και της διεθνιστικής αντίστοιχα.

Η μεταστροφή των δύο αρχιτεκτόνων εντοπίζεται σε δύο έργα-σταθμούς, το Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου και το (δυστυχώς κατεδαφισμένο σήμερα) Περίπτερο της Εθνικής Τράπεζας στη ΔΕΘ. Το Πειραματικό Σχολείο είναι το πρωταρχικό αποτέλεσμα της στροφής του Πικιώνη από τη μοντερνιστική στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, γεγονός που καθορίζει μέχρι σήμερα τη διεθνή ταυτότητα της. Το Περίπτερο της Εθνικής Τράπεζας είναι το πείραμα που εξοικειώνει τον Βαλασμάκη με τον ρευστό χώρο, το συντακτικό και την κατασκευαστική ακρίβεια του Mies van der Rohe και καθορίζει το πρόγραμμα της εκσυγχρονιστικής/εξωστρεφούς ελληνικής αρχιτεκτονικής επίσης μέχρι σήμερα.

Η διαπραγμάτευση της νεωτερικότητας: το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης

Αφού παρουσίασε όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Θεσσαλονίκης, ο καθηγητής του τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ Νίκος Καλογήρου

ανέφερε τα στοιχεία των αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών παρεμβάσεων που συνδέονται με τη διαμόρφωση της σύγχρονης Θεσσαλονίκης. Όπως είπε οι αρχιτεκτονικές επιλογές στη Θεσσαλονίκη είναι περισσότερο εκλεκτικές με πολλαπλές επιρροές και επιδράσεις. Η ιδεολογική επιλογή ενός νεοβυζαντινού ιδιώματος στις προσόψεις ορθολογικών κατά τα άλλα συνθέσεων στο μεσοπόλεμο έχει ως παρενέργεια την απομάκρυνση της έκφρασης της τοπικότητας από την μακεδονική αρχιτεκτονική παράδοση. Ο μοντερνισμός εμφανίζεται με ελάχιστα δείγματα στο μεσοπόλεμο αλλά κυριαρχεί τα μεταπολεμικά χρόνια και δημιουργεί μερικές χαρακτηριστικές νησίδες αστικής σύνθεσης. Η σημερινή εικόνα δυσδιάκριτη στο πλαίσιο της ρευστής περιφερειακής λειτουργίας της Θεσσαλονίκης διατηρεί κάποια στοιχεία ελευθεριότητας και αμφισβήτησης των στερεοτύπων. Ωστόσο, η δυσκολία εκμετάλλευσης των ευκαιριών που προκύπτουν από την νέα συγκρότηση της Βαλκανικής και ευρύτερης ενδοχώρας έχει ως συνέπεια τη συρρίκνωση των δυνατοτήτων της πόλης που εκφράζεται και στο χώρο της αρχιτεκτονικής. «Το γεγονός ότι η Θεσσαλονίκη εμφανίζει μια διαρκή αστική λειτουργία έρχεται σε αντίδιαστολή με τη σύγχρονη Αθήνα που είναι ουσιαστικά μια νέα πόλη σχεδιασμένη τον 19ο αιώνα. Αυτή η διαφορά επηρεάζει τη μορφή του ιστού και τον τρόπο ένταξης των μνημείων. Στην Αθήνα οι εμβληματικοί αρχαιολογικοί χώροι κυριαρχούν και μέχρι σήμερα κατευθύνουν το σχεδιασμό του ιστορικού κέντρου με την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων. Στην εντός των τειχών Θεσσαλονίκη τα μνημεία παρά τους μετασχηματισμούς της κεντρικής περιοχής διατηρούν μian οργανική και λειτουργική σχέση με το αστικό περιβάλλον και εξακολουθούν να λειτουργούν ως αστικοί συντελεστές», ανέφερε χαρακτηριστικά.

Παγκοσμιοποίηση και στρατηγικός σχεδιασμός στο Μεγάλο Παρίσι

Καταθέτοντας τρία πολύ συγκεκριμένα ερωτήματα: «τι είναι πόλη;», «ποιος κάνει την πόλη;» και «ποιες είναι οι νέες στρατηγικές απέναντι στις τεράστιες αλλαγές των κλιμάκων σε όλα τα επίπεδα;» ο καθηγητής ENSA Paris la Villette, διευθυντής σπουδών Ανωτάτης Σχολής Κοινωνικών Επιστημών Παρισιού (EHESS) και εξωτερικό μέλος του Συμβουλίου Διοίκησης του ΕΜΠ, Γιάννης Τσιώλης αναφέρθηκε στην αλληλεπίδραση της παγκοσμιοποίησης και του αστικού

ΑΥΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ “ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 100+”

Συνέχεια από τη σελίδα 09

σχεδιασμού. Όπως είπε ο αστικός σχεδιασμός εγγράφεται σήμερα μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Καμία πόλη (είτε σε κρίση - είτε όχι) δεν είναι πλέον απομονωμένη και θέλοντας και μη ανήκει σε διάφορα δίκτυα και όχι μόνο σε ένα. Οικονομικά, εμπορικά, πολιτιστικά, επιστημονικά, καλλιτεχνικά, υλικά ή άυλα (διαδικτυώσεις), τα δίκτυα αυτά αλλάζουν τις ιδεολογίες, τις συμπεριφορές, ακόμα και την αίσθηση για την πόλη. Το παράδειγμα του αστικού σχεδιασμού στη Γαλλία είναι από τα πλέον χαρακτηριστικά της εξέλιξης μιας προβληματικής (θεωρητικής και πρακτικής) που από τη μια προσπαθεί αναδιαμορφώσει τον χώρο των μεγάλων πόλεων έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις, πολλές φορές άλογες, προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, (κατασκευή υποδομών που ξεπερνούν το δυναμικό της πόλης όπως αεροδρόμια, αυτοκινητοδρόμους, σιδηροδρομικούς σταθμούς, πόλους γραφείων για πολυεθνικές, υπερμεγέθη πολιτιστικά κτίρια κλπ.), και από την άλλη να αντιμετωπίσουν τοπικά προβλήματα (δημογραφικά, αναπτυξιακά, διαχείρισης του χώρου, κατοικίας, εξοπλισμού κλπ.) προσπαθώντας να εξυπηρετήσουν και προ-

στατέψουν τον υπάρχοντα κοινωνικό ιστό και τον τοπικό χαρακτήρα του.

Σύμφωνα με τον κ. Τσιώμη η έννοια του σημερινού αστικού σχεδιασμού μπορεί να κατανοηθεί με το παράδειγμα της πρόσφατης μελέτης για το Μεγάλο Παρίσι και την εξέλιξη της προβληματικής από αρχιτέκτονες και πολεοδόμους για την αντιμετώπιση της αντιφατικής κατάστασης ανάμεσα στην πρόκληση του ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο και την τοπική κατάσταση του κοινωνικού και φυσικού χώρου από την άλλη, έτσι όπως αντιμετωπίζεται τελευταία από την πόλη του Μεγάλου Μπορντό.

Εργαστήριο Σχεδιασμού

Η ημερίδα ολοκληρώθηκε με την αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων του εργαστηρίου με τίτλο “Σχεδιάζοντας το Φανταστικό μέλλον”. Περίπου 30 φοιτητές του τμήματος αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ κατέθεσαν «φανταστικά» σενάρια για το μέλλον, μεταξύ των οποίων ο επανασχεδιασμός της Θεσσαλονίκης σε περίπτωση υπερχειλίσσης της θάλασσας και δημιουργία εγκαταστάσεων για τη φιλοξενία και τη σίτιση αστέγων.

Υπενθυμίζεται ότι ο πλήρης τίτλος του εργαστηρίου ήταν: “ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 100+. Κρίση και

Απόκριση: Σχεδιάζοντας το φανταστικό μέλλον”, ενώ αυτό διοργανώθηκε από το ΤΕΕ/ΤΚΜ και το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ.

Διδάσκοντες στο εργαστήριο ήταν οι:

- Νίκος Καλογήρου, καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων Π.Σ. Α.Π.Θ.
- Αθηνά Βιτοπούλου, αρχιτέκτων, διδάκτορας ΕΗΕΣΣ
- Αθηνά-Χριστίνα Συράκου, αρχιτέκτων, υπ. διδάκτωρ, Τμ. Αρχιτεκτόνων Π.Σ. Α.Π.Θ.

Παράλληλα, συμμετείχε ο Hugo Hinsley διευθυντής του προγράμματος Housing & Urbanism του Architectural Association Graduate School, ο οποίος είχε δώσει διάλεξη στις 17 Ιανουαρίου ενώ συνέντευξή του φιλοξενείται στο παρόν τεύχος. ■

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Συνέχεια από τη σελίδα 21

ρετικά ισχυρές πιέσεις, λόγω της πολύ μεγάλης εισροής επενδύσεων από όλον τον κόσμο. Ακούγεται καλό αλλά δεν είναι. Στην πραγματικότητα δημιουργεί μια εξαιρετικά πλασματική εικόνα για την οικονομία στο Λονδίνο, με τις τιμές των ακινήτων να ανεβαίνουν τρελά και την πόλη να γίνεται δυσλειτουργική. Τώρα, πρέπει να μάθουμε να χειριζόμαστε αυτό. Άλλες φορές, πάλι, δεν έχουμε καθόλου επενδύσεις. Οι πόλεις να αντιλαμβάνονται τις ευκαιρίες τους και να παίρνουν τις σωστές αποφάσεις, αλλά δυστυχώς δεν μαθαίνουμε.

Η Ελλάδα έχει εγκαταλειφθεί από την ΕΕ μέσα σε πλήρες χάος, με ένα οικονομικό μοντέλο που δεν υπάρχει πιθανότητα να λειτουργήσει [...]. Αυτό που οι πολιτικοί σας μπορούν να κάνουν είναι να προσφέρουν ένα όραμα για το τι [θετικό] μπορεί να συμβεί, ώστε οι άνθρωποι να μην νιώθουν εντελώς εγκαταλελειμμένοι

Ο ευρωπαϊκός Νότος αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια μια οικονομική κρίση, που σταδιακά μετατρέπεται σε κοινωνική. Πώς περιμένετε ότι θα επηρεάσει αυτή την εξέλιξη των πόλεων, π.χ. στην Ελλάδα;

Η κρίση σε Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία και Ιταλία, αποτελεί πιθανώς τον χειρότερο συνδυασμό οικονομικής και πολιτικής αποτυχίας στη σύγχρονη ιστορία, είναι ακόμη χειρότερη από εκείνη του 1930. Αυτό που με θλίβει είναι η αποτυχία

της πολιτικής ηγεσίας σε όλη την Ευρώπη. Θα ήλπιζε κάποιος ότι ύστερα από τέσσερα χρόνια συζητήσεων, θα είχαμε προχωρήσει σε κάποιες επιλογές πολιτικής, θα είχαμε καταλήξει σε κάποιες καλές ιδέες. Αντίθετα, [...] η Ελλάδα έχει εγκαταλειφθεί από την ΕΕ μέσα σε πλήρες χάος, με ένα οικονομικό μοντέλο που δεν υπάρχει πιθανότητα να λειτουργήσει.

Δεν μπορώ να δω κάποιον εύκολο τρόπο για τους πολιτικούς σας, εθνικά ή τοπικά, να κάνουν πράγματα για να αλλάξουν τη μεγάλη εικόνα. Χρειάζεται μια ευρύτερη πολιτική. Αυτό που οι πολιτικοί μπορούν να κάνουν είναι να προσφέρουν ένα όραμα για το τι [θετικό] μπορεί να συμβεί και να κάνουν κάποια μικρά βήματα, που έχουν σχέση με τον κοινωνικό και πολιτισμικό τρόπο σκέψης, ώστε οι άνθρωποι να μην νιώθουν εντελώς εγκαταλελειμμένοι. Υπάρχουν ιδέες, μι-

κρά σημεία αφετηρίας, που μπορούν να κάνουν τη διαφορά.

Στην Ελλάδα υποθέτω ότι μια από τις ελπίδες σας για την οικονομία στο μέλλον είναι ο τουρισμός. Άρα πρέπει να εστιάσετε στο τι μπορείτε να κάνετε ώστε, χωρίς πολλά έξοδα, να βελτιώσετε το προσφερόμενο προϊόν, αλλά και να κάνετε κάποια πράγματα σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι πολιτικοί σας απευθύνονται σε άλλες χώρες. Σε κάθε περίπτωση, είναι πολύ δύσκολο, δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις για να βγείτε από αυτό το χάος.

Αν κάποιες από τις πραγματικά ανόητες ιδέες των πολιτικών και των επενδυτών, τις σπρώξουμε στη γωνία, μπορούμε πάντα να βρούμε τρόπους για να είμαστε ξανά παραγωγικοί

Συνολικά, είσατε αισιόδοξος ή απαισιόδοξος για το μέλλον των ευρωπαϊκών πόλεων;

Είμαι αισιόδοξος. Ο αστικός πολιτισμός είναι ευφυής. Οι άνθρωποι είναι πολύ έξυπνοι. Και αν κάποιες από αυτές τις πραγματικά ανόητες ιδέες από τους πολιτικούς και τους επενδυτές, τις σπρώξουμε στη γωνία, μπορούμε πάντα να βρούμε τρόπους για να είμαστε ξανά παραγωγικοί.

Εάν δεν κάνω λάθος είσατε παντρεμένος με Ελληνίδα.

Ναι και ερχόμαστε κάθε χρόνο στην Ελλάδα, στη Σαντορίνη συγκεκριμένα, τόπο καταγωγής της συζύγου μου, όπου έχουμε ένα σπίτι. Και είμαι πολύ ευτυχής που είμαι μισός Έλληνας. ■